

Ontwerpbegrotingsplan Nederland

september 2014

Inhoud

Inleiding		3
Hoofdstuk 1	Macro-economische prognoses	4
Hoofdstuk 2	Begrotingsdoelstellingen	7
Hoofdstuk 3	Projecties van inkomsten en uitgaven in een scenario van ongewijzigd beleid	10
Hoofdstuk 4	Doelstellingen inzake inkomsten en uitgaven. Overheidsuitgaven naar functie	11
Hoofdstuk 5	Discretionaire maatregelen in de ontwerpbegroting	13
Hoofdstuk 6	Mogelijke verbanden tussen het ontwerpbegrotingsplan en de in de strategie voor groei en werkgelegenheid en de landenspecifieke aanbevelingen vastgestelde streefdoelen	16
Hoofdstuk 7	Vergelijking met het meest recente stabiliteitsprogramma	26
Hoofdstuk 8	Verdelingseffecten van de belangrijkste maatregelen op het gebied van inkomsten en uitgaven	27
Bijlage	Methodologische aspecten, met inbegrip van de geraamde effecten van geaggregeerde begrotingsmaatregelen op de economische groei	28

Inleiding

Dit Ontwerpbegrotingsplan (OBP) presenteert de tweede begroting van het kabinet Rutte-Asscher op hoofdlijnen. Het op orde brengen van de overheidsfinanciën is één van de drie pijlers van het kabinet. Met het ontslag van Nederland uit de buitensporigtekortprocedure afgelopen voorjaar is een belangrijke stap gezet. De Nederlandse overheidsfinanciën laten een duidelijk herstel zien. Voldoen aan de 3-procentnorm is echter niet het eindpunt. De Nederlandse overheid geeft nog steeds meer uit dan dat er binnenkomt en de schuld groeit. De Nederlandse overheid blijft volledig gecommitteerd aan de regels van het Stabiliteits- en Groeipact (SGP).

Voor Nederland gelden nu de vereisten uit de preventieve arm van het SGP. De Commissie heeft afgelopen voorjaar in de landenspecifieke aanbevelingen aangegeven dat de situatie dreigt te ontstaan dat Nederland niet voldoet aan de gestelde eisen in de preventieve arm ('risk'). De preventieve arm ziet toe op de Middellange Termijndoelstelling (MTO) voor het structureel saldo en het voldoen aan de uitgavenbenchmark. Voor Nederland geldt de middellangetermijndoelstelling van -0,5 procent bbp. Volgens de huidige inzichten komt het structurele EMU-saldo in 2015 uit op -0,7 procent bbp. De Commissie heeft aangegeven dat bij het bepalen of een lidstaat voldoet aan de MTO een zekere marge wordt gehanteerd, omdat de berekening van het structurele saldo met grote onzekerheden is omgeven en het verloop ervan volatiel is. De huidige inschatting is dat het structurele saldo van Nederland binnen deze marge valt en dat Nederland daarmee voldoet aan de MTO. Uit de CPB raming blijkt ook dat Nederland voldoet aan de uitgavenbenchmark. Nederland voldoet daarmee, op basis van de cijfermatige inschattingen van het CPB, aan beide vereisten van de preventieve arm.

In de wet Houdbare Overheidsfinanciën (wet HOF) is invulling gegeven aan de uit hoofde van het Stabiliteitsverdrag vereiste onafhankelijke begrotingsautoriteit die toetst of Nederland voldoet aan de Europese begrotingsafspraken. Ingevolge die wet is de Raad van State aangewezen als onafhankelijke begrotingsautoriteit. De regering heeft er voor gekozen om de taken die verricht moeten worden in het kader van het toezicht op en de beoordeling van de begroting niet alle bij één instelling te concentreren, gegeven het feit dat in Nederland op dat punt reeds instellingen bestaan die al jaren bevredigend functioneren. Een belangrijk deel van de activiteiten betreft het voorzien in betrouwbare cijfers en doorrekeningen van plannen en begrotingen. Die taak is belegd bij het CPB. Uitgaande van het hanteren van een zekere marge door de Europese Commissie bij de beantwoording van de vraag of sprake is van een significante afwijking van de MTO, is de Raad van State van oordeel dat met de begroting 2015 wordt voldaan aan de relevante Europese normen omtrent schuld, tekort (feitelijk en structureel) en uitgavenbenchmark. Hiermee heeft de onafhankelijke begrotingsautoriteit bevestigd dat volgens de huidige inschattingen Nederland voldoet aan de vereisten voortvloeiend uit het Stabiliteits- en Groeipact.

Nu de ontwikkeling van de Nederlandse overheidsfinanciën er voor 2015 gunstiger uitziet en het EMU-saldo geleidelijk weg beweegt van de grens van -3 procent, is er meer ruimte voor het trendmatig begrotingsbeleid; het begrotingsbeleid dat sinds 1994 in Nederland gevoerd wordt. Hierdoor kan de begroting meedemen met de economische ontwikkeling, binnen de vangrail van de Europese begrotingsafspraken. Nederland blijft volledig gecommitteerd aan de Europese begrotingsafspraken zoals vastgelegd in het Stabiliteits- en Groeipact.

1. Macro-economische prognoses

De cijfers van het Centraal Planbureau (CPB) laten zien dat Nederland langzaam herstelt van de crisis, hoewel dit herstel nog met veel onzekerheden is omgeven. Voor 2014 raamt het CPB een groei van de Nederlandse economie van $\frac{3}{4}$ procent gevolgd door een groei van $\frac{1}{4}$ procent in 2015. In beide jaren wordt de bbp-groei voornamelijk gedragen door de uitvoer. De investeringen en consumptie trekken geleidelijk aan en in 2015 dragen ook de binnenlandse factoren substantieel bij aan de groei. Bovendien is de piek van de werkloosheid bereikt, zijn er tekenen van stabilisatie op de woningmarkt en verbetert het tekort.

De Nederlandse uitvoer groeit met meer dan 3 procent in 2014 en 2015. Met name de ontwikkeling van de binnenlandsgeproduceerde uitvoer is sterk. In de eerste twee kwartalen van 2014 groeide de Nederlandse uitvoer beduidend meer dan de relevante wereldhandel. In de rest van de ramingperiode loopt de uitvoergroei in de pas met de wereldhandelsgroei.

Volgend op de aantrekkende uitvoer groeien de investeringen en productie in de marktsector in beide ramingjaren en zal de consumptie van huishoudens vanaf 2015 toenemen. Dit is het gebruikelijke herstelpatroon van de Nederlandse economie. Het toegenomen consumentenvertrouwen, producentenvertrouwen en de stijgende bezettingsgraad bevestigen dit beeld. De contractlonen stijgen in 2014 en 2015 harder dan de inflatie en de koopkracht, gemeten als de statische mediaan van alle huishoudens, groeit in beide jaren.

De arbeidsmarkt reageert, zoals gebruikelijk, vertraagd op de aantrekkende economie. Bedrijven herstellen eerst hun productiviteitsniveau alvorens nieuwe werknemers in dienst te nemen. De arbeidsproductiviteit per gewerkt uur groeit in 2014 met $\frac{1}{4}$ procent gevolgd door een groei van 1 procent in 2015. De piek van de werkloosheid is bereikt in de eerste helft van 2014. De werkloosheid¹ blijft met 7 procent van de beroepsbevolking echter hoog in 2014 en daalt langzaam naar $6\frac{3}{4}$ procent in 2015 als gevolg van een herstellende werkgelegenheid.

Tabel 0.i) Basisaannamen

	2012	2013	2014
Kortetermijnrente (jaarlijks gemiddelde)	0,2	0,3	0,2
Langetermijnrente (jaarlijks gemiddelde)	2,0	1,7	1,8
USD/EUR-wisselkoers (jaarlijks gemiddelde)	1,33	1,36	1,35
Nominale effectieve wisselkoers	3,0	1,6	-0,5
Wereld, exclusief EU 28, bbp-groei	3,6	$3\frac{1}{4}$	$3\frac{3}{4}$
Bbp-groei in EU 28	-0,4	1	$1\frac{1}{2}$
Groei van desbetreffende buitenlandse markten	1,7	$2\frac{1}{2}$	$4\frac{1}{2}$
Wereldinvoervolumes, exclusief EU			
Olieprijzen (Brent, USD/vat)	109	108	107

¹ Eurostat-definitie

Tabel 0.ii) Voornaamste aannamen.

	2013	2014	2015
1. Externe context			
a. Prijzen van grondstoffen (Grondstoffen exclusief energie (HWWI), euro's)	-8,4	-4,7	-0,3
b. Spreads ten aanzien van Duitse obligaties	0,4	0,3	0,3
2. Begrotingsbeleid			
a. Financieringsoverschot/-tekort van de overheid	-2,3	-2,6	-2,2
b. Bruto overheidsschuld	68,6	69,7	70,2
3. Monetair beleid/ Financiële sector/aannamen betreffende rentevoeten			
a. Rente:			
i. Euribor	0,2	0,3	0,2
ii. Depositorente			
iii. Rente op leningen			
iv. Vervalrendement van overheidsobligaties van 10 jaar	2,0	1,7	1,8
b. Evolutie van deposito's			
c. Evolutie van leningen			
d. Trends in oninbare leningen (NPL)			
4. Demografische trends			
a. Evolutie van actieve bevolking	0,8	-1/2	1/4
b. Afhankelijkheidsgraad	69	72	73
5. Structuurbeleid			

Tabel 1.a. Macro-economische vooruitzichten

		2013	2013	2014	2015
	ESA-Code	niveau	variatie	variatie verandering	variatie verandering
1. Reëel bbp	B1*g	642,8	-0,7	3/4	1 1/4
waarvan					
1.1. toe te schrijven aan het geraamde effect van geaggregeerde begrotingsmaatregelen op economische groei					
2. Potentieel bbp			0,4	1/2	1/2
Bijdragen:					
- arbeid			0,0	0	0
- kapitaal			0,2	1/4	1/4
- totale factorproductiviteit			0,2	1/4	1/4
3. Nominaal bbp	B1*g		0,3	1 1/4	2 1/2
Componenten van reëel bbp					
4. Consumptieve bestedingen	P.3	289,6	-1,6	0	1
5. Consumptieve bestedingen van de overheid	P.3	169,3	-0,2	-3/4	0
6. Bruto-investeringen in vaste activa	P.51	117,3	-4,0	2 3/4	3 1/2
7. Veranderingen in voorraden en saldo aan- en verkopen van kostbaarheden (% van bbp)	P.52 + P.53	0,3	-0,2	0	0
8. Uitvoer van goederen en diensten	P.6	533,2	2,0	3 1/4	3 3/4
9. Invoer van goederen en diensten	P.7	466,8	0,8	3	3 3/4
Bijdragen tot groei van reëel bbp					
10. Finale binnenlandse vraag		576,2	-1,5	1/4	1
11. Veranderingen in voorraden en saldo aan- en verkopen van kostbaarheden	P.52 + P.53	0,3	-0,2	0	0
12. Saldo goederen- en dienstentransacties van het buitenland	B.11	66,4	1,1	1/4	1/4

Tabel 1.b. Prijsontwikkelingen

		2013	2013	2014	2015
	ESA-Code	niveau	variatie	variatie	variatie
1. Bbp-deflator			1,0	½	1¼
2. Deflator van de particuliere consumptie.			2,0	1¼	1¼
3. Geharmoniseerd indexcijfer van de			2,6	½	1
4. Deflator van de publieke consumptie.			0,0	¾	¾
5. Investeringsdeflator			0,0	¼	1¼
6. Uitvoerprijsdeflator (goederen en diensten)			-0,6	-1¼	1¼
7. Invoerprijsdeflator (goederen en diensten)			-1,0	-¾	1

Tabel 1.c. Arbeidsmarktontwikkelingen

		2013	2013	2014	2015
	ESA-Code	Niveau	variatie	variatie verandering	variatie verandering
1. Werkgelegenheid, personen¹		8699	-1,3	-¾	¼
2. Werkgelegenheid: gewerkte uren²		6962	-1,4	-1	¼
3. Werkloosheidscijfer (%)³		600,1	6,7	7	6¾
4. Arbeidsproductiviteit, personen⁴			0,6	1½	1
5. Arbeidsproductiviteit, gewerkte uren⁵			0,7	1¾	1
6. Beloning van werknemers	D.1	324,4	0,4	1¾	1¼
7. Beloning per werknemer		37,3	2,3	2¾	1¼

1/ Beroepsbevolking, volgens intern begrip van definitie nationale rekeningen

2/ Definitie nationale rekeningen

3/ Geharmoniseerde definitie, Eurostat; niveaus.

4/ Reëel bbp per werknemer

5/ Reëel bbp per gewerkt uur.

Tabel 1.d. Sectorale saldi

		2013	2014	2015
	ESA-Code	% bbp	% bbp	% bbp
1. Vorderingenoverschot/ ?tekort t.a.v. het buitenland	B.9	8,5	8½	8¾
 waarvan:				
- Saldo goederen en diensten		10,3	10¼	10½
- Saldo primaire inkomsten en overdrachten		0,2	¼	¼
- Kapitaalrekening		-2,1	-2¼	-2
2. Vorderingenoverschot/-tekort van de particuliere sector	B.9	10,3	10¾	10¾
3. Vorderingenoverschot/-tekort van de overheid	B.9	-2,3	-2,6	-2,2
4. Statistische verschillen				

2. Begrotingsdoelstellingen.

Het EMU-saldo verbetert van -2,9 procent in 2014 naar -2,2 procent bbp in 2015. Dit komt neer op een verbetering van 4,4 miljard euro. Onderstaande tabel bevat de toelichting op de verbetering van het saldo tussen 2014 en 2015 - de zogenoemde horizontale ontwikkeling.

De belasting- en premie-inkomsten stijgen in 2015 met 3 miljard euro. Deze stijging zorgt voor een verbetering van het EMU-saldo 2015 ten opzichte van 2014 met 0,5 procentpunt bbp. De zorguitgaven dalen 0,7 miljard euro en zorgen daarmee voor een verbetering van 0,1 procentpunt. De uitgaven aan de sociale zekerheid en aan loon- en prijsbijstelling stijgen van 2014 op 2015. De lagere uitgaven aan de EU afdrachten en andere uitgaven onder het kader RBG-eng zorgen voor een verbetering van het EMU-saldo van 2014 op 2015.

De winstafdracht van DNB daalt van 2014 op 2015 en zorgt net als de stijging van de kas-transcorrecties (met name ktv OV-jaarkaart) voor een verslechtering van het saldo. Het EMU-saldo van de mede-overheden verbetert van 2014 op 2015 en zorgt daarmee voor een verbetering van het EMU-saldo van de collectieve sector.

Horizontale toelichting EMU-saldo		
	mld. euro	% bbp
EMU-saldo 2014	-19,0	-2,9%
Noemereffect		0,0%
Belasting- en premie-inkomsten	3,0	0,5%
Zorguitgaven	0,7	0,1%
Uitgaven aan sociale zekerheid	-1,7	-0,3%
Lonen en prijzen	-1,0	-0,2%
EU afdrachten	1,3	0,2%
KTV's	-0,8	-0,1%
Uitgaven RBG-eng	3,0	0,4%
Winst DNB	-0,5	-0,1%
EMU-saldo lagere overheden	0,4	0,1%
Overig	-0,1	0,0%
EMU-saldo 2015	-14,6	-2,2%

De eerder ingezette verbetering van de overheidsfinanciën wordt hiermee doorgezet. Het structurele overheidssaldo verbetert naar verwachting van -1,0 procent bbp in 2014 naar -0,7 procent bbp in 2015. Voor Nederland geldt de middellangetermijndoelstelling van -0,5 procent bbp. De Commissie heeft aangegeven dat bij het bepalen of een lidstaat voldoet aan de MTO een zekere marge wordt gehanteerd, omdat de berekening van het structurele saldo met grote onzekerheden is omgeven en het verloop ervan volatiel is. De huidige inschatting is dat het structurele saldo van Nederland binnen deze marge valt en dat Nederland daarmee voldoet aan de MTO voor 2015. Uit de CPB raming blijkt ook dat Nederland voldoet aan de uitgavenbenchmark. Nederland voldoet daarmee, op basis van de cijfermatige inschattingen van het CPB, aan beide pilaren van de preventieve arm.

De overheidsschuld als percentage van het bbp stijgt naar verwachting van 69,8 procent bbp in 2014 naar 70,0 procent bbp in 2015. De totale overheidsschuld bedraagt 454 miljard euro in 2014 en 467 miljard euro in 2015. De sterke stijging van de overheidsschuld als percentage van het bbp in eerdere jaren is hiermee afgevlakt, maar nog niet omgebogen in een dalende trend. Dit komt doordat groei van de schuld, primair veroorzaakt door het verwachte overheidstekort, groter is dan de verwachte toename van het nominale bbp. Wel loopt het effect op de overheidsschuld van de interventies in de financiële markt als gevolg van de kredietcrisis terug. Zo heeft het kabinet haar resterende vordering op Landsbanki in 2014 verkocht (ter waarde van 0,6 miljard euro) en lost ING naar verwachting in 2015 het laatste deel van de aan haar verstrekte leningen af (ter waarde van 1

miljard euro). Beide transacties verlagen de overheidsschuld. Uit de CPB raming blijkt dat Nederland voldoet aan de schuldenbenchmark.

Tabel 2.a Begrotingsdoelstellingen van de overheid uitgesplitst naar subsector

	ESA-Code	2014 % bbp	2015 % bbp
Vorderingenoverschot/-tekort naar subsector			
1. Overheid	S.13	-2,9	-2,2
2. Centrale overheid	S.1311	-1,7	-1,5
3. Deelstaatoverheid	S.1312		
4. Lagere overheid	S.1313	-0,3	-0,3
5. Wettelijke socialeverzekeringsinstellingen	S.1314	-0,9	-0,5
6. Rente-uitgaven	D.41	1,5	1,4
7. Primair saldo²		-1,4	-0,8
8. Eenmalige en andere tijdelijke maatregelen³		0,0	0,0
9. Groei van het reële bbp (%) (= 1 in tabel 1.a)		0,7	1,3
10. Groei van het potentiële bbp (%) (= 2 in tabel 1.a)		0,3	0,4
bijdragen:			
- arbeid		-0,1	0,0
- kapitaal		0,2	0,2
- totale factorproductiviteit		0,2	0,2
11. Output gap (% van het potentiële bbp)		-3,4	-2,6
12. Cyclisch begrotingsonderdeel (% van het potentiële bbp)		-1,9	-1,5
13. Conjunctuurgezuiverd saldo (1-12) (% van het potentiële bbp)		-1,0	-0,7
14. Conjunctuurgezuiverd saldo (13+6) (% van het potentiële bbp)		0,5	0,7
15. Structureel saldo (13-8) (% van het potentiële bbp)		-1,0	-0,7

1/ TR-TE= B.9.

2/ Het primaire saldo wordt berekend als (B.9, post 8) plus (D.41, post 9).

3/ Een plusteken betekent eenmalige tekortverlagende maatregelen.

Tabel 2.b. Ontwikkelingen in de schuldpositie van de totale overheid

	ESA-Code	2014 % bbp	2015 % bbp
1. Brutoschuld		69,8	70,0
2. Variatie in brutoschuld		1,2	0,2
Bijdragen tot variatie in brutoschuld			
3. Primair saldo (=post 10 in tabel 2.a.i)		-1,4	-0,8
4. Rente-uitgave (=post 9 in tabel 2.a.i)	D.41	1,5	1,4
5. Stock-flow adjustment		-1,7	-2,0
waarvan:			
-Verschillen tussen liquide middelen en transitorische posten		-0,1	0,1
-Nettoaccumulatie van financiële activa		-0,8	-0,3
waarvan:			
-opbrengsten van privatiseringen	
-waarderingseffecten en andere		-0,8	-1,8
p.m.: impliciete rente op schuld		2,2	2,1
Andere relevante variabelen			
6. Liquide financiële activa		0,2	0,2
7. Netto financiële schuld (7=1-6)		69,6	69,8
8. Schulddelgang (bestaande obligaties) sinds het einde van het voorgaande jaar		4,9	7,3
9. Percentage van de schuld in vreemde valuta*		3,5	
10. Gemiddelde looptijd**		7,4	

* as at 31 december 2013, this figure gives the percentage of bonds, bills, and other debt in foreign currency

** as at 1 september 2014, this figure gives the average maturity of DSLs (bonds)

Ongeveer 80 procent van alle uitstaande garanties komt voort uit internationale en onontkoombare afspraken in bijvoorbeeld EU, IMF, WB en EIB verband. De Nederlandse overheid heeft een beleidskader risicoregelingen geïntroduceerd om de risico's van garanties te beheersen, te versoberen en de verantwoording te verbeteren. De versobering heeft geleid tot een neerwaartse bijstelling van het maximale risico zoals zichtbaar wordt uit de daling van de *total public guarantees* met 3 miljard euro van 31,2 procent naar 30,0 procent bbp. Ook wordt er gewerkt aan betere beheersing van de risico's door het verbeteren van risicobeheersingmechanismen zodat bijv. de kans daalt dat een staatsgarantie wordt aangesproken. Voorbeelden hiervan zijn het hanteren van een kostendekkende premie en evenwichtige risicodeling tussen garantienemer en garantieverstrekker.

Tabel 2.c Voorwaardelijke verplichtingen

	2014	2015
	% bbp	% bbp
Overheids garanties	31,2	30
waaronder: verbonden met de financiële sector	25,9	25,1
Guarantee facility for interbank loans	0,2	0,0
Guarantee DNB profit remittance	0,9	0,9
Guarantee SNS	0,6	0,6
Participation in ABN AMRO	0,1	0,1
EFSF	7,6	7,4
EFSM	0,4	0,4
ESM	5,4	5,3
DNB - participation in IMF capital	7	6,8
EBRD	0,1	0,1
EIB	1,5	1,5
World Bank	0,5	0,5

3. Projecties van inkomsten en uitgaven in een scenario van ongewijzigd beleid.²

Tabel 3 toont de totale verwachte overheidsinkomsten en -uitgaven bij ongewijzigd beleid conform Miljoenennota 2015.

Tabel 3. Projecties van overheidsuitgaven en -inkomsten in een scenario van ongewijzigd beleid, uitgesplitst naar belangrijkste onderdelen.

		2014	2015
Overheid (S.13)	ESA-Code	% bbp	% bbp
1. Totaal inkomsten in ongewijzigd beleid	TR	44,6	44,3
waarvan			
1.1. Belastingen op productie en invoer	D.2	11,6	11,4
1.2. Belastingen op inkomen, vermogen enz.	D.5	10,7	11,6
1.3. Vermogensheffingen	D.91		
1.4. Sociale premies	D.61	15,7	14,6
1.5. Inkomen uit vermogen	D.4	1,4	1,4
1.6. Andere		5,8	6,1
p.m.: Belastingdruk (D.2+D.5+D.61+D.91-D.995)		38,1	37,7
2. Totaal uitgaven in ongewijzigd beleid	TE	47,5	46,5
waarvan			
2.1. Beloning van werknemers	D.1	9,2	8,9
2.2. Intermediair verbruik	P.2	6,2	5,9
2.3. Sociale uitkeringen	D.62	22,7	22,4
	D.632		
waarvan werkloosheidsuitkeringen		2,3	2,2
2.4. Rente-uitgaven	D.41	1,5	1,4
2.5. Subsidies	D.3	1,2	1,1
2.6. Bruto-investeringen in vaste activa	P.51	3,7	3,6
2.7. Kapitaaloverdrachten	D.9		
2.8. Andere		3,0	3,0

² Het scenario van ongewijzigd beleid houdt in dat trends in inkomsten en uitgaven worden geëxtrapoleerd voordat de effecten van de in de begroting van het komende jaar genomen maatregelen worden toegevoegd.

4. Doelstellingen inzake inkomsten en uitgaven. Overheidsuitgaven naar functie.

De onderstaande tabellen geven een gedetailleerder inzicht in de verwachte overheidsinkomsten en -uitgaven in 2014 en 2015.

Tabel 4.a Doelstellingen inzake overheidsuitgaven en -inkomsten, uitgesplitst naar belangrijkste onderdelen

		2014	2015
Overheid (S.13)	ESA-Code	% bbp	% bbp
1. Totaal inkomsten in ongewijzigd beleid	TR	44,6	44,3
 waarvan			
1.1. Belastingen op productie en invoer	D.2	11,6	11,4
1.2. Belastingen op inkomen, vermogen enz.	D.5	10,7	11,6
1.3. Vermogensheffingen	D.91		
1.4. Sociale premies	D.61	15,7	14,6
1.5. Inkomen uit vermogen	D.4	1,4	1,4
1.6. Andere		5,8	6,1
p.m.: Belastingdruk (D.2+D.5+D.61+D.91-D.995)		38,1	37,7
2. Totaal uitgaven in ongewijzigd beleid	TE	47,5	46,5
 waarvan			
2.1. Beloning van werknemers	D.1	9,2	8,9
2.2. Intermediair verbruik	P.2	6,2	5,9
2.3. Sociale uitkeringen	D.62	22,7	22,4
	D.632		
 waarvan werkloosheidsuitkeringen		2,3	2,2
2.4. Rente-uitgaven	D.41	1,5	1,4
2.5. Subsidies	D.3	1,2	1,1
2.6. Bruto-investeringen in vaste activa	P.51	3,7	3,6
2.7. Kapitaaloverdrachten	D.9		
2.8. Andere		3,0	3,0

Tabel 4.b Bedragen die van de uitgavenbenchmark moeten worden uitgesloten

		2013	2013	2014	2015
	ESA-Code	Niveau (mld.)	% bbp	% bbp	% bbp
1. Uitgaven voor EU-programma's die volledig door inkomsten van EU-fondsen worden gedekt		1,3	0,2	0,2	0,2
2. Cyclische uitgaven voor werkloosheidsuitkeringen¹		12,8	2,0	2,1	2,0
3. Effect van discretionaire inkomstenmaatregelen		7,6	1,2	1,6	0
4. Bij wet verplicht gestelde inkomstenstijgingen		1,3	0,2	-0,4	0

1/ WW, bijstand zelfstandigen, uitvoeringskosten UVW, uitkeringslasten IOW, mobiliteitsbonus oudere uitkeringsgerechtigde en arbeidsgehandicapten, BUIG en ontvangsten UFO.

Tabel 4.c Overheidsuitgaven naar functie

4.c.i) Overheidsuitgaven voor onderwijs, gezondheidszorg en werkgelegenheid

	2014		2015	
	% bbp	% overheid s-uitgaven	% bbp	% overheid s-uitgaven
Onderwijs	5,5	11,6	5,5	11,7
Gezondheidszorg	8,6	18,0	8,4	18,1
Werkgelegenheid*	0,6	1,4	0,6	1,3

*Deze post bevat: participatiebudget en WSW (vanaf 2015 via sociaal deelfonds), re-integratietrajecten AO, re-integratievoorzieningen AO, arbeidsparticipatie 50+, sectorplannen, mobiliteitsbonus, scholingsdrempel, overgangsregeling levensloop, levensloopverlofkorting, premievrijstelling oudere werknemers, premiekorting jongeren, startersaftrek bij arbeidsongeschiktheid, afdrachtsvermindering onderwijs, ouderschapsverlofkorting en aanpak jeugdwerkloosheid.

4.C.ii) Classificatie van overheidsfuncties

Overheidsfuncties		2014	2015
	COFOG-code	% bbp	% bbp
1. Algemene overheidsbestuur	1	5,0	4,7
2. Defensie	2	1,2	1,2
3. Openbare orde en veiligheid	3	2,0	1,9
4. Economische zaken	4	4,6	4,4
4. Milieubescherming	5	1,5	1,5
6. Huisvesting en gemeenschappelijke	6	0,5	0,5
7. Gezondheid	7	8,6	8,4
8. Recreatie, cultuur en godsdienst	8	1,6	1,5
9. Onderwijs	9	5,5	5,5
10. Sociale bescherming	10	17,1	16,9
11. Totale uitgave (=post 2 in tabel 2.c.i)	TE	47,5	46,5

5. Discretionaire maatregelen in de ontwerpbegroting.

De ontwikkeling van de Nederlandse overheidsfinanciën ziet er, na een aantal zware economische jaren, gunstiger uit. Het EMU-saldo beweegt geleidelijk weg van de kritieke grens van -3 procent en volgens de huidige inschattingen wordt voldaan aan de vereisten van het SGP. Hierdoor komt meer ruimte vrij voor het trendmatig begrotingsbeleid; het begrotingsbeleid dat sinds 1994 in Nederland gevoerd wordt. Hierdoor kan de begroting meedemen met de economische ontwikkeling, binnen de vangrail van de Europese begrotingsafspraken. Het trendmatige begrotingsbeleid maakt gebruik van reële uitgavenplafonds om de uitgavenkant van de begroting te beheersen. Tijdens de kabinetsperiode moeten de actuele uitgaven binnen het plafond blijven. In de Miljoenennota 2015 zijn de actuele uitgaven in alle jaren lager dan het uitgavenplafond.

Aan de inkomstenkant geldt een inkomstenkader. Aan het begin van de kabinetsperiode worden de budgettaire effecten van alle beleidsmatige wijzigingen in tarieven en grondslagen van de belastingen en premies gedurende de kabinetsperiode vastgelegd. Een hogere/lagere lastenstijging dan volgt uit het inkomstenkader dient te worden gecompenseerd met een lastenverlichting/verzwaring. Dat geldt niet voor de endogene (beleidsarme) ontwikkelingen: als de conjuncturele ontwikkeling afwijkt van de voorspelling aan het begin van de kabinetsperiode leidt dit tot afwijkingen in de inkomsten ten opzichte van de raming (mee- of tegenvallers). Deze meevallers mogen niet worden ingezet voor nieuw beleid maar verbeteren het EMU-saldo. Tegenvallers leiden in beginsel niet tot aanvullende maatregelen, maar verslechteren het EMU-saldo. Hierdoor is sprake van automatische stabilisatie aan de inkomstenkant van de begroting. Hierdoor ademt ook het EMU-saldo mee met de conjunctuur.

De huidige uitgavenplafonds en het inkomstenkader zijn vastgesteld na verwerking van het aanvullende beleidspakket van 6 miljard euro (Begrotingsafspraken 2014) uit hoofde van de aanbevelingen in het kader van de buitensporigtekortprocedure. De begroting 2015 is opgesteld tegen een achtergrond van toegenomen internationale onzekerheden. Bovendien beperken de Europese begrotingseisen de budgettaire ruimte. Deze beide factoren maken dat de voorliggende begroting sober en prudent is. Om te beginnen is ruimte die ontstaat door lagere uitgaven gebruikt om lasten te verlichten. Verder investeert het kabinet gericht in de economie. Daarbij zet het kabinet in op herstel van de werkgelegenheid, het verbeteren van de internationale verdienkansen en werkt het kabinet aan een wendbare economie. Ten slotte beperkt het kabinet het risico op toekomstige bezuinigingen door niet alle ruimte aan de uitgavenkant uit te geven. Onderstaand staan de belangrijkste nieuwe maatregelen puntsgewijs toegelicht.

Geopolitieke situatie

–*Defensie*. Defensie krijgt er 100 miljoen euro structureel extra bij. Geopolitieke ontwikkelingen en recente internationale en nationale veiligheidsanalyses nopen tot een aanpassing van het ambitieniveau van de krijgsmacht. Deze trendbreuk heeft gevolgen voor de samenstelling en toerusting van het materieel en personeel van de krijgsmacht, en zo ook voor het bijbehorende niveau van de defensiebestedingen. Goed werkgeverschap blijft daarbij centraal staan. De intentie is om deze trendbreuk de komende jaren, waar dat mogelijk en nodig is, verder door te zetten. De richting die met de nota «*In het belang van Nederland*» is ingeslagen, geldt daarbij onverminderd als uitgangspunt. Internationale samenwerking is nadrukkelijk een kernbegrip in die nota evenals toekomstbestendigheid.

–*Algemene Inlichtingen- en Veiligheidsdienst (AIVD)*. Het budget van de AIVD wordt per 2015 structureel verhoogd met 25 miljoen euro om in te kunnen spelen op ontwikkelingen in het dreigingsbeeld zoals jihadisme, de onrust in het Midden-Oosten en radicalisering

–*Openbaar Ministerie (OM)*. Het OM krijgt extra middelen oplopend tot 20 miljoen euro structureel om meer en kwalitatief betere zaken voor de rechter te brengen. Het gaat dan onder andere om criminaliteit met een internationale dimensie, zoals jihadisme, mensenhandel en cybercrime.

–*Opvang asielzoekers 2014–2015*. De instroom van asielzoekers uit ontwikkelingslanden loopt in 2014 naar verwachting op. Het kabinet stelt in 2014 375 miljoen euro extra beschikbaar voor de eerstejaarsopvang van asielzoekers in 2014 en 2015.

–*Noodhulp/Opvang in de regio 2014–2017*. Het reguliere budget voor noodhulp van 200 miljoen euro is dit jaar als gevolg van internationale spanningen al bijna volledig uitgegeven. Om te borgen dat Nederland, wanneer een internationale situatie daarom vraagt, kan bijdragen in noodsituaties, komt 570 miljoen euro extra beschikbaar voor noodhulp. Dit bedrag is flexibel inzetbaar gedurende de kabinetsperiode. De extra middelen komen ten goede aan onder andere de opvang van vluchtelingen in de regio (bijvoorbeeld Syrië) en de bestrijding van de ebola-uitbraak in West-Afrika.

Lastenverlichting en koopkracht

–*Arbeidskorting*. Het kabinet zet 500 miljoen euro in om de arbeidskorting voortaan bij een hoger inkomen af te bouwen. Dit bevordert de werking van de arbeidsmarkt. Dit bedrag komt bovenop de eerdere verhogingen van de arbeidskorting. In totaal gaat het om 3,1 miljard euro cumulatief over 2014 en 2015.

–*Verlagen tarief eerste schijf*. Het kabinet trekt 475 miljoen euro uit voor verlaging van het tarief in de eerste schijf van de inkomstenbelasting. Het tarief in de eerste schijf komt daarmee uit op 36,5% en wordt – na de tijdelijke daling in 2014 – in 2015 dus minder verhoogd dan eerder was voorzien.

–*Koopkracht gezinnen*. Om de koopkracht van gezinnen met kinderen te ondersteunen, trekt het kabinet 160 miljoen euro extra uit voor het kindgebonden budget.

–*Envelop lastenverlichting bedrijfsleven*. Vanaf 2016 heeft het kabinet ruimte gereserveerd die zal worden ingezet voor lastenverlichting aan het bedrijfsleven in het kader van de stelselherziening.

Versterken innovatiekracht

–*Toekomstfonds*. Om financieel vermogen te investeren in innovatie en tegelijkertijd te behouden voor toekomstige generaties richt het kabinet een Toekomstfonds op. Het startkapitaal is 200 miljoen euro. Deze middelen kunnen worden ingezet voor de financiering van innovatieve en snelgroeiende mkb-bedrijven en onderzoek. De middelen uit het bestaande Innovatiefonds MKB+ worden tevens onderdeel van het fonds. Het fonds zal ook tot slot worden gevoed door eventuele meevallers in de gasbaten vanaf 2014. Deze worden vervolgens geïnvesteerd in Nederlandse staatsobligaties. Het rendement op het fondsvermogen en op de betreffende staatsobligaties komt ten goede aan (niet-revolverend) fundamenteel en toegepast onderzoek. Van de 200 miljoen euro aan startkapitaal is in het kader van het aanvullend actieplan mkb-financiering in 2014 reeds 100 miljoen euro beschikbaar gesteld aan het innovatieve mkb via het investeringsfonds *Dutch Venture Initiative (DVI)*.

–*Afdrachtvermindering speur- en ontwikkelingswerk (WBSO)*. De WBSO is een fiscaal instrument ter stimulering van private innovatie. Het kabinet maakt hiervoor 16 miljoen euro extra vrij.

Woningmarkt

–*Btw bouw*. Het verlaagde btw-tarief voor bouw en renovatie wordt verlengd tot 1 juli 2015. Dit is conform de huidige regeling, dus inclusief architecten en hoveniers.

–*Huurmarkt*. Het budget van de huurtoeslag wordt met 31 miljoen euro verhoogd om aan de hogere aanvraag tegemoet te komen, zonder bezuiniging.

–*Koopmarkt*. Om de doorstroming op de huizenmarktmarkt te bevorderen wordt de maximale periode voor de aftrek van rente op restschulden verlengd van tien naar vijftien jaar. Deze verlenging geldt voor restschulden die zijn ontstaan in de periode van 29 oktober 2012 tot en met 2017. Daarnaast wordt de verruimde termijn (van twee naar drie jaar) van de verhuisregeling in de hypotheekrenteaftrek permanent gemaakt. De rente op de te koop staande leegstaande eigen woning blijft aftrekbaar. Ook de herleving van hypotheekrenteaftrek na een periode van verhuur blijft bestaan.

Verzachten gevolgen bezuinigingen in de zorg

–*Transitie Wmo*. In 2015 is 40 miljoen euro extra vrijgemaakt om de transitie naar de nieuwe Wet maatschappelijke ondersteuning (Wmo) te verzachten. Dit komt bovenop de extra middelen voor de Wmo uit het voorjaar (195 miljoen euro) en de 75 miljoen euro die het kabinet in 2015 en 2016

beschikbaar stelt voor een thuishulptoeelage. Dit is ook positief voor de werkgelegenheid in deze sector.

Huishoudentoeslag

Het voornemen was om de huidige zorgtoeslag, kindgebonden budget, huurtoeslag en een nieuwe ouderenscomponent te integreren tot één toeslag per huishouden met één uniform afbouwpercentage. Dit voorstel was opgenomen in de begroting 2014. Bij de uitwerking is gebleken dat de huishoudentoeslag juridisch opgedeeld zou moeten worden in componenten, om te voorkomen dat de export toe zou nemen. Deze vereiste vormgeving blijkt voor de Belastingdienst zo complex, dat dit tot een onverantwoorde stijging van de continuïteitsrisico's ten aanzien van de belastingheffing en toeslagen zou leiden. Het kabinet heeft daarom gekozen de huishoudentoeslag af te stellen en stelt voor de ingeboekte besparing van 1,3 miljard euro alternatief in te vullen. Een compleet overzicht van de alternatieve dekking van de huishoudentoeslag is opgenomen in de begroting van SZW. Aan de inkomstenkant leidt het niet doorgaan van de huishoudentoeslag tot het terugdraaien van de correctie ouderenkortingen. De alternatieve dekking voor de huishoudentoeslag wordt deels gevonden in maatregelen aan de inkomstenkant van de begroting. De maatregelen op de zorgtoeslag, de verlaging van de ouderenkortingen, verhoging van het verlaagde tarief voor de inkomensafhankelijke bijdrage (IAB) en het afschaffen van de ouderentoeslag in box 3 zijn verwerkt in het inkomstenkader. Deze maatregelen gaan in per 1 januari 2016. In 2015 wordt de dekking onder meer gevonden in de vrijval van de levensloopregeling en de inzet van de onderuitputting op de RDA. Het inkomstenkader wordt voor deze wijzigingen aangepast.

Tabel 5.a Discretionaire maatregelen van de overheid

Lijst van maatregelen	Doelstelling (Uitgaven/ Inkomsten component) ESA-Code	Gevolgen voor begroting			
		2014	2015	2016	2017
		miljard euro (-/- is saldoverbeterend, + is saldoverslechterend)			
<i>Uitgavenkader</i>					
Kadertoets Begrotingsafspraken 2014		0,0	0,0	0,0	0,0
Macromutaties		-0,8	-1,9	-1,3	-0,9
Uitvoeringsmutaties		-1,5	-1,2	-1,2	-1,3
Beleidsmatige mutaties		1,1	1,3	0,9	0,5
<i>waarvan</i>					
Additionele middelen koopkracht overgangsrecht en verzachting		0,0	0,1	0,1	0,1
Defensie		0,0	0,1	0,2	0,1
Toekomstfonds		0,1	0,1	0,0	0,0
Noodhulp/Opvang in de regio 2014- Opvang asielzoekers 2014-2015		0,6	0,0	0,0	0,0
Huurtoeslag		0,1	0,1	0,0	0,0
Overig		-0,1	0,3	0,4	0,1
Dekking lastenverlichting		0,0	1,1	1,0	1,0
Kadertoets Miljoenennota 2015		-1,1	-0,9	-0,5	-0,7
<i>Inkomstenkader</i>					
Dekking huishoudentoeslag		0,0	-0,5	-0,7	-0,7
Arbeidskorting		0,0	0,5	0,5	0,5
Verlaging tarief eerste schijf		0,0	0,5	0,5	0,5
Aanpassingen na najaarsnota		0,0	0,0	-0,4	-0,5
Augustusbesluitvorming		0,6	1,6	0,2	0,0

6. Mogelijke verbanden tussen het ontwerpbegrotingsplan en de in de strategie voor groei en werkgelegenheid en de landenspecifieke aanbevelingen vastgestelde streefdoelen (voor tabellen 6a en 6b zie bijlage).

In het kader van het Europees Semester heeft de Raad van de Europese Unie vier landenspecifieke aanbevelingen gericht aan Nederland. Deze aanbevelingen liggen op het terrein van begrotingsstrategie, hervorming van de woningmarkt, maatregelen rond vergrijzing en vergroten van de arbeidsparticipatie. Het kabinet is het met de Raad eens dat dit aandachtspunten zijn binnen de Nederlandse economie, waarop ambitieus beleid gevoerd moet worden. Dit wordt weerspiegeld door de plannen en de reeds geïmplementeerde hervormingen van het kabinet, zoals vermeld in tabel 6a. In Tabel 6b staan de maatregelen in het kader van de Europa-2020-strategie beschreven.

Maatregelen met betrekking tot de belastingdruk op arbeid

In het kader van het Europees Semester heeft de Raad naast landenspecifieke aanbevelingen ook aanbevelingen gedaan aan de Eurozone. In één van deze aanbevelingen roept de Raad de lidstaten op tot het doorvoeren van structurele hervormingen op die terreinen die essentieel zijn voor economische groei en het creëren van meer werkgelegenheid. Daarbij beveelt de Raad aan te kijken naar de hoogte van de belastingdruk op arbeidsinkomsten en herziening van de dienstenmarkt. De Eurogroep heeft besloten om bij de bespreking van de Ontwerpbegrotingsplannen te bezien welke voortgang lidstaten op dit terrein hebben geboekt.

Nederland onderschrijft het belang van het omlaag brengen van de belastingdruk op arbeid. Door het negatieve effect op het arbeidsaanbod gaat een hoge belastingdruk op arbeid ten koste van de economische groei. Er wordt dan ook gewerkt aan een belastingherziening waarbij het creëren van meer werkgelegenheid en economische groei door lagere lasten op arbeid centraal staat. Aan de hand van diverse keuzes geeft het kabinet een richting aan als inzet voor het vinden van draagvlak voor een herziening van het fiscale stelsel. Verschuivingen naar bijvoorbeeld de indirecte belastingen zullen worden onderzocht.

Nederland drukt in 2015, binnen de beperkte budgettaire ruimte, de lastenontwikkeling op arbeid. De afgelopen jaren zijn als gevolg van budgettaire consolidatie forse lastenverzwaringen doorgevoerd, ook de lasten op arbeid zijn beleidsmatig opgelopen. In 2015 worden de lasten op arbeid door maatregelen zoals het vanaf een hoger inkomen afbouwen van arbeidskorting verlaagd. Voor deze maatregel zet het kabinet 500 miljoen euro voor in. Dit bevordert de werking van de arbeidsmarkt. Dit bedrag komt bovenop de eerdere verhogingen van de arbeidskorting. In totaal gaat het om 3,1 miljard euro cumulatief over 2014 en 2015. Daarnaast wordt in 2015 weer een stap gezet in het inkomensafhankelijk afbouwen van de arbeidskorting, zodat het instrument sterker gericht is op de lage en middeninkomens waar het effect op de keuze om te gaan werken volgens de laatste inzichten van het Centraal Plan Bureau het grootst is. Het kabinet trekt 475 miljoen euro uit voor verlaging van het tarief in de eerste schijf van de inkomstenbelasting. Het tarief in de eerste schijf komt daarmee uit op 36,5% en wordt – na de tijdelijke daling in 2014 – in 2015 dus minder verhoogd dan eerder was voorzien. Daarnaast leidt het verhogen van de algemene heffingskorting in 2015 tot lagere lasten op arbeid.

Voor de langere termijn zorgt ook de hervorming van de hypotheekrenteaftrek in combinatie met een terugsluis in de loon- en inkomstenbelasting tot een lagere belastingdruk op arbeid.

Door de lasten op arbeid te verlagen wil het kabinet het groeivermogen van de economie en de prikkels om te werken vergroten. Daarbij is het kabinet van mening dat de verlaging van de lastendruk op arbeid gecombineerd moet worden met structurele hervormingen ten behoeve van een goede werking van de arbeidsmarkt om de effecten voor groei en werkgelegenheid te maximaliseren. Dit gebeurt ondermeer door de hervorming van het ontslagrecht en de werkloosheidswet.

Tabel 6.a Landenspecifieke aanbevelingen (LSA)

LSA-nummer	Maatregelen & beschrijving van direct belang
<p><i>1. Na de correctie van het buitensporige tekort de begrotingsmaatregelen voor 2014 te versterken in het licht van de opdoemende kloof van 0,5 % van het bbp op basis van de voorjaarsprognoses 2014 van de Commissie, hetgeen duidt op het risico van een significante afwijking van de vereisten van het stabiliteits- en groeipact. In 2015 de begrotingsstrategie aanzienlijk te versterken om te waarborgen dat de middellangetermijndoelstelling wordt gehaald en vervolgens wordt vastgehouden, en te waarborgen dat de schuldregel wordt nageleefd om de overheidsschuldquote op een aanhoudend neerwaarts pad te houden. De uitgaven op gebieden die rechtstreeks van belang zijn voor de groei, zoals onderwijs, innovatie en onderzoek, te ontzien.</i></p>	<p>Voor Nederland geldt de middellangetermijndoelstelling van -0,5 procent bbp. Volgens de huidige inzichten komt het structurele EMU-saldo in 2015 uit op -0,7 procent bbp. De Commissie heeft aangegeven dat bij het bepalen of een lidstaat voldoet aan de MTO een zekere marge wordt gehanteerd, omdat de berekening van het structurele saldo met grote onzekerheden is omgeven en het verloop ervan volatiel is. De huidige inschatting is dat het structurele saldo van Nederland binnen deze marge valt en dat Nederland daarmee voldoet aan de MTO. Uit de CPB raming blijkt ook dat Nederland voldoet aan de uitgavenbenchmark. Tot slot voldoet Nederland volgens de cijfers van het CPB aan de schuldenbenchmark. Nederland voldoet daarmee, op basis van de cijfermatige inschattingen van het CPB, aan de vereisten van het Stabiliteits- en Groeipact.</p>
<p><i>2. Wanneer de economische situatie dit toelaat, de inspanningen gericht op de hervorming van de woningmarkt opvoeren door de beperking van de fiscale aftrekbaarheid van de hypotheekrente te bespoedigen, door een marktgerichter prijsmechanisme op de huurwoningenmarkt te</i></p>	<p>Het kabinet neemt op de koopmarkt omvangrijke maatregelen om de hoge schulden en daaraan gekoppelde risico's voor huishoudens en banken te beperken. Sinds 1 januari 2013 is het recht op hypotheekrenteaftrek voor nieuwe leningen gekoppeld aan de voorwaarde dat de lening in maximaal 30 jaar volledig en gedurende de looptijd tenminste annuïtair wordt afgelost. Bovendien wordt vanaf 2014 het maximale aftrektarief voor kosten van eigenwoningsschulden in de inkomstenbelasting stapsgewijs teruggebracht van 52 naar 38 procent, waarbij de opbrengsten naar de burger worden teruggesluisd via de loon- en inkomstenbelasting. Tevens wordt de maximale loan-to-value (LTV) -de hoogte van de lening in verhouding tot de waarde van de woning- geleidelijk afgebouwd naar 100 procent in 2018. Bij robuust herstel van de woningmarkt zal het kabinet met nadere voorstellen komen over de uiteindelijke LTV-ratio en het verdere afbouwpad daartoe na 2018. Het</p>

<p><i>realiseren, en door de huren in de socialewoningsector in verdere mate te koppelen aan de inkomens van huishoudens. De effecten van de hervormingen in de socialewoningsector te monitoren op het gebied van de toegankelijkheid en betaalbaarheid voor huishoudens met een laag inkomen. De inspanningen om het socialehuisvestingsbeleid te herprioriteren op de ondersteuning van de meest hulpbehoevende huishoudens, voort te zetten.</i></p>	<p>kabinet kiest heel bewust voor een evenwichtige balans tussen enerzijds het tempo van de aanpassing van de fiscale behandeling en anderzijds de stabiliteit op de woningmarkt en de inkomenspositie van huishoudens. Ook op de huurmarkt worden belangrijke hervormingen doorgevoerd om de werking van de huurmarkt en de allocatie van sociale huurwoningen te verbeteren. Het kabinet heeft per 1 juli 2013 boveninflatoire huurverhogingen mogelijk gemaakt afhankelijk van het inkomen. Hiermee wordt beoogd de doorstroming te bevorderen waardoor meer ruimte ontstaat voor de daadwerkelijke doelgroep. Lage inkomens worden in belangrijke mate voor de huurstijging gecompenseerd via de huurtoeslag. Daarmee blijft de betaalbaarheid van sociale huisvesting geborgd. Ook wordt het woningwaarderingstelsel (WWS) voor de vaststelling van de maximale huurprijs aangepast en voor een deel gebaseerd op de WOZ-waarde van de woning. Zo wordt bereikt dat de lokale marktsituatie wordt meegewogen in de woningwaardering. Op dit moment wordt deze systematiek uitgewerkt. Invoering is per medio 2015 voorzien. Een andere maatregel die gaat bijdragen aan een betere werking van de huurmarkt is dat de liberaliseringsgrens voor de gereguleerde huursector voor drie jaar wordt bevroren, zodat het potentieel aan te liberaliseren woningen toeneemt. En de mogelijkheden voor tijdelijke huurcontracten worden verruimd. Tot slot neemt het kabinet verschillende maatregelen om meer ruimte te creëren voor investeringen in het geliberaliseerde deel van de huurmarkt. Er is wetgeving in voorbereiding die woningcorporaties verplicht om hun DAEB-activiteiten en niet-DAEB activiteiten te scheiden (DAEB staat voor Diensten van Algemeen Economisch Belang). Hiermee wordt het maatschappelijk vermogen geborgd en ontstaat een meer gelijk speelveld in het commerciële segment van de huurmarkt. Daarnaast heeft het kabinet de regels voor de verkoop van corporatiewoningen aan private partijen versoepeld.</p>
<p><i>3. De hervormingen van de tweede pijler van het pensioenstelsel in te voeren en daarbij te zorgen voor een passende intra- en intergenerationele verdeling van de kosten en risico's. De geleidelijke verhoging van de wettelijke pensioenleeftijd te ondersteunen met maatregelen om de inzetbaarheid van oudere werknemers te verbeteren. De voorgenomen hervorming op het gebied van de langdurige zorg uit te voeren met het oog op de houdbaarheid van het stelsel, terwijl een eerlijke toegang en de kwaliteit van de diensten worden</i></p>	<p>Voor wat betreft de hervorming van pensioenen neemt het kabinet reeds diverse maatregelen. De AOW-gerechtigde leeftijd (eerste pijler) wordt sinds 2013 stapsgewijs verhoogd naar 67 jaar, waarna deze wordt gekoppeld aan de levensverwachting. In de tweede pijler is de pensioenrichtleeftijd reeds verhoogd naar 67 jaar en wordt vanaf 2015 gekoppeld aan de levensverwachting. Vanaf 1 januari 2015 zal het fiscaal gefaciliteerde opbouwpercentage voor tweedepijlerpensioen (het zogenaamde Witteveen kader) verder worden verlaagd naar 1,875 procent (voor de gebruikelijke middelloonregelingen). Doordat de pensioenleeftijd stijgt, hoeft er per jaar minder pensioen te worden opgebouwd. Dit heeft ook een direct positief effect op de inkomenspositie van werkenden. Voorkomen moet worden dat aanspraken en rechten disproportioneel neerslaan bij individuen of groepen belanghebbenden (bijvoorbeeld bij bepaalde generaties). Het wetsvoorstel aanpassing Financieel Toetsingskader, dat thans voorligt bij de Tweede Kamer, zorgt voor een betere borging van het pensioenvermogen en resulteert in een evenwichtig beeld voor de generatie-effecten. Tevens heeft het kabinet een maatschappelijke toekomstdiscussie over onze pensioenen geïnitieerd, waarbij de generatie-aspecten een belangrijk element vormen.</p> <p>Hoewel Nederland op het gebied van werkgelegenheid onder ouderen reeds goed scoort -het participatiecijfer onder ouderen neemt toe en in 2013 steeg de gemiddelde effectieve uittreedleeftijd tot 63,9 jaar- blijft de werkherovattingskans onder deze groep voor dit kabinet een belangrijk punt van aandacht. Zowel de structurele</p>

<p><i>gewaarborgd, en de effecten ervan te monitoren.</i></p>	<p>hervormingen op de arbeidsmarkt, zoals voorzien in de Wet werk en zekerheid, als gerichte inzet via de sectorplannen, de mobiliteitsbonus en de re-integratieprogramma's van het UWV moeten eraan bijdragen dat de inzetbaarheid van oudere werknemers verder verbetert. De aanbevelingen van de Commissie om aandacht te besteden aan de kwaliteit, de toegang en de monitoring zijn integraal onderdeel van de kabinetsvoornemens ten aanzien van de hervorming van de langdurige zorg. Door de implementatie van de voorgenomen hervormingen wordt de langdurige zorg meer op maat gesneden én goedkoper, waardoor de uitgaven aan langdurige zorg in deze kabinetsperiode naar verwachting gelijk blijven. Om te voorkomen dat de kwaliteit en toegankelijkheid van de zorg in het geding komt als gevolg van lagere budgetten, zijn de afgelopen maanden in diverse zorgdomeinen commissies ingesteld om de transities te monitoren.</p>
<p><i>4. Verdere maatregelen te nemen om de arbeidsmarktparticipatie te verhogen, met name van mensen aan de onderkant van de arbeidsmarkt, en om negatieve fiscale arbeidsprikkelers te beperken. Om de hervormingen in de wetgeving ter bescherming van werknemers en in het stelsel van werkloosheidsuitkeringen door te voeren en starheden op de arbeidsmarkt verder aan te pakken. In overleg met de sociale partners en conform de nationale praktijk de ruimte te benutten ten behoeve van sterker gedifferentieerde loonsverhogingen door volledig gebruik te maken van het bestaande institutionele kader.</i></p>	<p>Het kabinet onderschrijft de vierde aanbeveling gericht op het verhogen van de arbeidsparticipatie, onder meer door de implementatie van de hervorming van het ontslagrecht en de werkloosheidswet. Het kabinetsbeleid richt zich op het bevorderen van de werkgelegenheid en het stimuleren van arbeidsparticipatie door het verder activerend maken van de sociale zekerheid en door werk lonender te maken. Dit gebeurt via de Participatiewet, de Wet werk en zekerheid en de hervorming van de kindregelingen. Ook de verhoging van de arbeidskorting draagt er voor lagere en middeninkomens aan bij dat werken meer lonend wordt en zorgt voor een evenwichtige inkomensverdeling. Het kabinet zal de arbeidskorting de komende jaren verder verhogen. Het kabinet zet ook in op het verder versterken van de economische zelfstandigheid van vrouwen en het verhogen van de arbeidsparticipatie van niet-werkende of minstverdienende partners, die nu vaak in deeltijd werken. In dit kader worden er regionale afspraken gemaakt met werkgevers, gemeenten en andere stakeholders om de arbeidsparticipatie en arbeidsduur van vrouwen te vergroten. Ook de hervorming van de kindregelingen en verhoging van de arbeidskorting zullen hieraan bijdragen. Bovendien wil het kabinet de werking van de arbeidsmarkt verbeteren door de combinatie arbeid en zorg beter te faciliteren. Het kabinetsvoorstel om de verlofregelingen te moderniseren draagt hieraan bij. Ook bevordert het kabinet het maken van maatwerkafspraken tussen werkgevers en werknemers over de combinatie van werk met mantelzorgtaken in de privésfeer. Het kabinet benadrukt dat loonvorming primair de verantwoordelijkheid is van de sociale partners en dat zij daarbij gebruik (kunnen) maken van het bestaande institutionele kader. Het kabinet gaat met werkgevers en werknemers in gesprek over de vraag in hoeverre meer loondifferentiatie mogelijk en wenselijk is.</p>

Tabel 6b Streefdoelen van de Unie-strategie voor groei en werkgelegenheid

Nationale 2020-hoofddoelen	Lijst van maatregelen	Beschrijving van direct belang ten aanzien van streefdoel
<p>Nationale 2020-doelstelling werkgelegenheid [80%]</p>	<p>In paragraaf 3.3. en 3.4. van het NHP is een aantal maatregelen opgenomen, waaronder:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Verhoging van de wettelijke pensioenleeftijd; • Invoering van de Participatiewet; • Modernisering ontslagrecht en beperking WW-duur; • Fiscale maatregelen, waaronder afbouw heffingskorting. <p>In aanvulling hierop neemt het kabinet in 2015 de volgende maatregelen:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Cofinanciering van concrete omscholings- en bijscholingstrajecten • Introductie van de brug-WW • Verlenging van het recht op kinderopvangtoeslag tijdens werkloosheid. 	<ul style="list-style-type: none"> • De verwachting is dat de participatiegraad van ouderen zal toenemen wanneer de wettelijke pensioenleeftijd omhoog gaat. De gemiddelde pensioenleeftijd is de afgelopen 7 jaar gestegen en is nu 63,9. • De Participatiewet zal de arbeidsparticipatie van mensen met een arbeidsbeperking vergroten. • De wetgeving inzake ontslag van werknemers zal activerender en eerlijker worden gemaakt. Daarnaast zal het ontslagrecht worden vereenvoudigd. Het doel is om de arbeidsmobiliteit te verbeteren. Het gaat om wetgeving per 2015. • De overdraagbaarheid van de algemene heffingskorting wordt afgebouwd. Dit zal een stimulans zijn voor de arbeidsparticipatie. • Sectoren die inzetten op concrete omscholings- of bijscholingstrajecten voor werknemers kunnen via de derde tranche van de sectorplannen voor cofinanciering in aanmerking komen. • De brug-WW stimuleert van-werk-naar-werktrajecten en vergemakkelijkt baanwisselingen tussen beroepen en sectoren waarbij sprake is van substantiële omscholing. • Ouders zullen voortaan in de eerste zes maanden van werkloosheid nog recht hebben op kinderopvangtoeslag. Door de periode te verlengen van drie naar zes maanden kunnen ze zich volledig richten op het vinden van een nieuwe baan. De

		maatregel geldt in 2015 en 2016.
<p>Nationale 2020-doelstelling O&O [2,5% bbp]</p>	<p>In paragraaf 4.2. van het NHP zijn de belangrijkste maatregelen opgenomen, waaronder:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Rijkscofinanciering onder andere voor Horizon 2020; • De topsectorenaanpak, waaronder de TKI-toeslag en de MIT-regeling, in samenwerking met de regio's; • Het fiscaal instrumentarium voor R&D (WBSO, RDA en de Innovatiebox); • Het financieringsinstrumentarium, waaronder het Toekomstfonds. 	<ul style="list-style-type: none"> • Rijkscofinanciering is de bijdrage aan Europese programma's waardoor kennisinstellingen en bedrijven in staat worden gesteld deel te nemen aan deze programma's. • De topsectorenaanpak richt zich op het stimuleren van de verbinding tussen wetenschap, bedrijfsleven en overheden op terreinen onderzoek, menselijk kapitaal, regelgeving en buitenlandse acquisitie. De TKI-toeslag en de MIT stimuleren (financiële) deelname van bedrijven, met name MKB. • Het fiscaal instrumentarium bevat onder andere WBSO, RDA en de Innovatiebox: <ul style="list-style-type: none"> - De WBSO richt zich op het stimuleren van private investeringen in innovatie via een belastingaftrek voor arbeidskosten van R&D voor bedrijven, kennisinstellingen en zelfstandig ondernemers. - RDA richt zich op het stimuleren van private investeringen in innovatie door toe te staan dat ondernemers een deel van hun investeringen in innovatie aftrekken van de inkomsten- of vennootschapsbelasting. - De Innovatiebox richt zich op het stimuleren van private investeringen in innovatie via een speciale tariefbox binnen de vennootschapsbelasting: bij winst geldt een lager belastingtarief. • Om financieel vermogen te investeren in innovatie en tegelijkertijd te behouden voor toekomstige generaties richt het kabinet een Toekomstfonds op. Het startkapitaal is 200 miljoen euro. Deze middelen kunnen worden ingezet voor de financiering van innovatieve en snelgroeiende mkb-bedrijven en onderzoek. De middelen uit het bestaande

		Innovatiefonds MKB+ worden tevens onderdeel van het fonds. Het fonds zal tot slot ook worden gevoed door eventuele meevallers in de gasbaten vanaf 2014. Deze worden vervolgens geïnvesteerd in Nederlandse staatsobligaties. Het rendement op het fondsvermogen en op de betreffende staatsobligaties komt ten goede aan (niet-revolverend) fundamenteel en toegepast onderzoek. Van de 200 miljoen euro aan startkapitaal is in het kader van het aanvullend actieplan mkb-financiering in 2014 reeds 100 miljoen euro beschikbaar gesteld aan het innovatieve mkb via het investeringsfonds Dutch Venture Initiative (DVI).
Doelstelling vermindering uitstoot van broeikasgassen - niet-ETS-sectoren [-16%] - ETS-sectoren [niet van toepassing]	Paragraaf 4.3 van het NHP bevat de belangrijkste beleidsmaatregelen zoals: <ul style="list-style-type: none"> • Voor ETS sectoren bepaalt het ETS-plafond de GHG emissiereductie. • Voor non-ETS sectoren zijn er sectorale beleidspakketten (energie/industrie, transport, landbouw, woningbouw en non-CO2 broeikasgassen). • Zie ook het in 2013 gesloten SER-Energieakkoord. 	<ul style="list-style-type: none"> • Het ETS is het belangrijkste middel om de reductie in een deel van de sectoren te bereiken. Het EU-plafond leidt precies naar het doel. Voor non-ETS sectoren zijn er nationale beleidsmaatregelen getroffen en dragen budgettaire maatregelen bij aan het doel voor deze sectoren, zoals hieronder beschreven bij hernieuwbare energie en energie efficiëntie.
Doelstelling hernieuwbare energie [14%]	In paragraaf 4.3. van het NHP zijn de belangrijkste maatregelen opgenomen. Belangrijk is de SDE+ subsidieregeling, gericht op onder andere het realiseren van 4.450 MW wind-op-zee en 6.000 MW wind-op-land.	<ul style="list-style-type: none"> • De SDE+ subsidieregeling is gericht op het stimuleren van het realiseren van de hernieuwbare energieproductie. Met betrekking tot 'off shore' windenergie is een kostenreductie afgesproken met relevante stakeholders. Het hernieuwbare energiedoel is in dit verband getemporeerd naar 14% in 2020..
Nationale doelstelling energie-efficiëntie [1,5% per jaar]	In paragraaf 4.3. van het NHP zijn de belangrijkste maatregelen opgenomen, waaronder: <ul style="list-style-type: none"> • De energie-investeringsaftrek; • Een revolverend fonds voor energie- efficiëntie waarmee een 	<ul style="list-style-type: none"> • Diverse maatregelen worden getroffen waaronder budgettaire maatregelen en de aanscherping van convenanten om het bedrijfsleven te stimuleren tot meer energie efficiëntie, in overeenstemming met het SER-Energieakkoord. Daarnaast is een stimuleringsprogramma ontwikkeld voor duurzame

	<p>totaal kapitaal van €740 miljoen euro beschikbaar komt;</p> <ul style="list-style-type: none"> • CO2-sectorsysteem voor de glastuinbouw. <p>Veel maatregelen zijn opgenomen in het SER-Energieakkoord.</p>	<p>bouw. Het belangrijkste onderdeel is een revolverend fonds voor woningbezitters en een energie-stimuleringsprogramma van 400 miljoen euro.</p>
<p>Nationale doelstelling vroegtijdige schoolverlating [>8%]</p>	<p>De aanpak van voortijdig schoolverlaten kent een integrale langetermijnaanpak. Belangrijke maatregelen hiertoe omvatten:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Gedegen handhaving van de leerplicht; • Langetermijnprestatiecontracten tussen scholen, gemeenten, en de nationale overheid; • Prestatieafspraken en prestatiebonussen bij afname van voortijdig schoolverlaten; • Gezamenlijke aanpak van regionale professionals in het onderwijs, jeugdzorg en bedrijfsleven; • Regionale programma's specifiek gericht op preventie van voortijdig schoolverlaten; • Maatregelen gericht op leerlingen in de eerste jaren van het middelbaar beroepsonderwijs. <p>In de komende periode zullen de volgende initiatieven worden ondernomen:</p> <ul style="list-style-type: none"> • In het schooljaar 2014-2015 zal 2 miljoen euro extra worden geïnvesteerd in bemiddeling van 	<ul style="list-style-type: none"> • Scholen worden gestimuleerd hun verzuimbeleid op orde te hebben. Dit betekent dat zij verzuim registreren, melden en aanpakken. • De uitgangspunten van de convenanten zijn: prestatieafspraken, transparantie in de cijfers over voortijdig schoolverlaters en prestatiebeloning voor scholen. De school ontvangt een financiële beloning indien het jaarlijkse uitvalpercentage zakt onder vastgestelde normen. • De inzet en samenwerking van diverse partners in de regio is noodzakelijk voor het slagen van de aanval op schooluitval. Het gaat om scholen, gemeenten, jeugdzorg, bedrijfsleven. • De schooluitval in de eerste leerjaren van het mbo wordt teruggedrongen door meer begeleide lestijd en door intensieve begeleiding en coaching.

	<p>(potentiele) 18- en 19-jarige voortijdig schoolverlaters;</p> <ul style="list-style-type: none"> • Er zal een pilot worden gestart om te achterhalen wat er met voortijdig schoolverlaters in het jaar 2011-2012 is gebeurd. <p>Zie voor meer informatie paragraaf 4.4. van het NHP.</p>	
Nationale doelstelling hoger onderwijs [>40%]	<p>Het aandeel 30- tot 34-jarigen met een tertiaire opleiding stijgt als gevolg van een natuurlijke groei van het aandeel en door maatregelen gericht op sneller afstuderen.</p> <p>De belangrijkste maatregelen omvatten:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Extra aandacht voor studiekeuze en prestaties; • Prestatieafspraken met individuele instellingen in het hoger onderwijs; • Meer aandacht voor de kwaliteit en brug tussen het middelbaar beroepsonderwijs en hoger onderwijs. 	<ul style="list-style-type: none"> • Met vrijwel elke hogeschool en universiteit zijn prestatieafspraken gemaakt over o.a. de verbetering van onderwijskwaliteit en studiesucces. • Onderzoek heeft uitgewezen dat de groep studenten die kiest voor een niet-verwante vervolgstudie vaak uitvalt. Daarom is besloten om het voor de minister van OCW mogelijk te maken om aan studenten met een mbo-achtergrond nadere vooropleidingseisen stellen, om zo de doorlopende leerlijnen te verbeteren.

<p>Nationale doelstelling armoede [100 duizend minder <i>jobless households</i>]</p>	<p>Paragraaf 4.5 van het NHP en de NSR 2014 bevatten de meest relevante beleidsmaatregelen, zoals:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Verbetering van de toegang tot de arbeidsmarkt • De zorg voor een adequaat minimuminkomen en het beschikbaar stellen van extra budget voor armoede- en schuldenbeleid • De toegankelijkheid van diensten van hoge kwaliteit, zoals schuldhelpverlening. • Hervorming van de Kindregelingen waardoor het voor alleenstaande ouders meer lonend wordt om vanuit een uitkering weer aan het werk te gaan. <p>Alle andere maatregelen ter vergroting van de arbeidsparticipatie en verbetering van de werkgelegenheid (NHP paragraaf 3.2.2) zijn hier ook van toepassing.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Door een betere toegang tot de arbeidsmarkt en maatregelen die de arbeidsparticipatie verhogen wordt het aantal gezinnen in een werkzame situatie verhoogd. Het adequaat minimum inkomen en de toegankelijkheid van ondersteuning vormt een vangnet voor kwetsbare groepen. In 2012 leefden 1.635.000 personen (0-64 jaar) in een huishouden met een lage werkintensiteit (<i>jobless household</i>). Dit is een lichte daling ten opzichte van 2011 toen het 1.678.000 personen betrof. In 2008 waren dit er 1.613.000.
---	---	--

7. Vergelijking met het meest recente stabiliteitsprogramma.

Vergeleken met het Stabiliteitsprogramma van april 2014 is het totale verwachte overheidstekort nagenoeg ongewijzigd. Voor 2014 bedraagt het verwachte overheidstekort namelijk nog steeds - 2,9 procent bbp. Voor 2015 is het verwachte overheidstekort verslechterd met 0,1 procent naar - 2,2 procent bbp. Het gerealiseerde overheidstekort voor 2013 is uitgekomen op -2,3 procent bbp. Dit is 0,2 procent bbp beter dan de eerder in het Stabiliteitsprogramma vermelde -2,5 procent en komt primair door de verwerking van de definitieve boekingswijze van de nationalisatie van de SNS Bank en de herziening van de nationale rekeningen (implementatie ESA 2010).

Tabel 7. Verschil ten aanzien van meest recente stabiliteitsprogramma

		2013	2014	2015
	ESA Code	% bbp	% bbp	% bbp
Financieringsoverschot/-tekort van de overheid	B.9			
Stabiliteitsprogramma		-2,5	-2,9	-2,1
Ontwerpbegrotingsplan		-2,3	-2,9	-2,2
Verschil		0,2	0,0	-0,1
Projectie van financieringsoverschot overheid bij on	B.9			
Stabiliteitsprogramma		-2,5	-2,9	-2,1
Ontwerpbegrotingsplan		-2,3	-2,9	-2,2
Verschil		0,2	0,0	-0,1

8. Verdelingseffecten van de belangrijkste maatregelen op het gebied van inkomsten en uitgaven

Onderstaande tabel geeft het generiek koopkrachtbeeld voor 2015 voor 18 standaardhuishoudens. Deze cijfers laten de koopkrachtontwikkeling zien als gevolg van de gemiddelde loon- en prijsontwikkeling en als gevolg van generieke maatregelen, zoals aanpassingen in belastingen, (ziektekosten)premies, zorgtoeslag, kinderbijslag en kindgebonden budget, die voor iedereen in de betreffende groep gelden. Voor huishoudens met kinderen wordt in de berekeningen uitgegaan van twee kinderen tussen 6 en 11 jaar oud.

Het komende jaar is de koopkrachtontwikkeling voor de meeste huishoudens positief. De mediane koopkrachtontwikkeling komt uit op +1/2%. Dit komt allereerst doordat de gemiddelde loonontwikkeling 1/4%-punt hoger uitvalt dan de inflatie. Ook worden de algemene heffingskorting en de arbeidskorting verhoogd en begint de arbeidskorting bij een hoger inkomen af te bouwen. In 2015 wordt de zorgtoeslag sneller afgebouwd, dit drukt de koopkracht van met name gezinnen met een modaal inkomen en ouderen met een aanvullend pensioen. De koopkracht van ouderen met een aanvullend pensioen wordt daarnaast gedrukt doordat de indexatie van pensioenen achterblijft bij de inflatie.

Sociale minima (de alleenstaande en alleenstaande ouder) gaan er in 2015 in koopkracht op achteruit door de geleidelijke afbouw van de dubbele heffingskorting in het referentieminimumloon. Daarnaast

wordt het tarief eerste schijf in de inkomstenbelasting met 0,25%-punt verhoogd. In 2014 was dit tarief eenmalig verlaagd met 0,75%-punt om een impuls aan economisch herstel te geven. Om het koopkrachtbeeld evenwichtiger te maken, heeft het kabinet besloten om vanaf 2015 tweederde van de tijdelijke verlaging van het tarief van de eerste schijf structureel te maken. Dit ondersteunt de koopkrachtontwikkeling van alle huishoudens, maar specifiek voor huishoudens met een laag inkomen.

Speciale aandacht gaat uit naar de alleenstaande ouder die werkt tegen het minimumloon. Deze huishoudens gaan er volgend jaar 10 procent in koopkracht op vooruit dankzij de herziening van kindregelingen. Onderdeel van deze hervorming is de harmonisatie van de inkomensondersteuning voor kinderen met lage inkomens. Het wetsvoorstel lost de armoedeval voor de alleenstaande ouder in de bijstand op. Hiermee wordt een belangrijke financiële belemmering voor alleenstaande ouders om te gaan werken weggenomen.

Tabel 8. standaardkoopkrachtbeeld* (raming 2015)

	%
Actieven	
Alleenverdiener met kinderen	
Modaal	-2 1/2
2 x modaal	1/4
Tweeverdieners	
modaal + 1/2 x modaal met kinderen	1/4
2 x modaal + 1/2 x modaal met kinderen	3/4
modaal + modaal zonder kinderen	0
2 x modaal + modaal zonder kinderen	1/2
Alleenstaande	
Minimumloon	3/4
Modaal	0
2 x modaal	1
Alleenstaande ouder	
Minimumloon	10
Modaal	2
Inactieven:	
Sociale minima	
paar met kinderen	3/4
Alleenstaande	- 1/2
alleenstaande ouder	- 1/2
AOW (alleenstaand)	
(alleen) AOW	- 1/4
AOW +10000	- 1
AOW (paar)	
(alleen) AOW	- 1/2
AOW +10000	-1 3/4

Bijlage - Methodologische aspecten, met inbegrip van de geraamde effecten van geaggregeerde begrotingsmaatregelen op de economische groei.

Tabel Methodologische aspecten.

Technische raming	Stappen voor het budgettaire proces waarvoor het gebruikt is¹	Belangrijke kenmerken van gebruikt model/ techniek
SAFFIER II	macrovoorspelling voor de Nederlandse economie op korte en middellange termijn	macro-econometrisch model
MIMOSI	ramingen koopkracht, loonkosten, sociale zekerheid en loon- en inkomstenheffing	microsimulatiemodel
MIMIC	raming beleidseffecten op structureel arbeidsaanbod	algemeen evenwichtsmodel
ISIS	raming trendmatige structureel arbeidsaanbod	HP-filter
BIMBAM	korte en middellange termijnramingen van belastingen (m.u.v. loon- en inkomstenbelasting)	detailraming belastingontvangsten
ZOEM	raming werkgelegenheid zorg en zorguitgaven	rekenkundig model voor werkgelegenheid zorg en voor zorguitgaven op korte en middellange termijn
Overheidsrekening	raming van werkgelegenheid overheid en collectieve uitgaven en inkomsten m.u.v. belastingen, zorg en sociale zekerheid	gedetailleerd rekenkundig model voor werkgelegenheid overheid en voor totale overheidsfinanciën op korte en middellange termijn
EVIEWES in combinatie met software van de EC	raming output gaps	econometrisch model

1/ Instrumenten voor modellering zijn gebruikt:

- bij het opstellen van macro-prognosen
- bij het ramen van inkomsten en uitgaven bij een scenario van ongewijzigd beleid
- bij het ramen van de verdelingseffecten van de belangrijkste maatregelen op het gebied van inkomsten en uitgaven
- bij het kwantificeren van de in de ontwerpbegroting op te nemen maatregelen inzake inkomsten en uitgaven
- bij het onderzoek naar de doelgerichtheid van de hervormingen in het obp ten aanzien van de streefdoelen van de Unie-strategie voor groei en werkgelegenheid en de landenspecifieke aanbevelingen.